

УДК 370153:159.953:81'243

Формування психологічної готовності студентів технічних спеціальностей до роботи з іншомовними науковими текстами

І. В. Цимбал
pogoda@voliacable.com

Стаття посвячена актуальній проблемі навчання студентів технічних спеціальностей роботі з іноземними науковими текстами. Описано компоненти психологічної готовності студентів до роботи з іноземними науковими текстами, які впливають на розуміння тексту. Представлено мету комплексу практичних занять, спрямовану на формування психологічної готовності студентів до роботи з іноземною науковою літературою; знання, уміння та досвід, які повинні сформуватися і продемонструвати студенти після закінчення занять. Спрогнозовані результати апробації майбутнього комплексу практичних занять.

Ключові слова: іноземні наукові тексти, психологічна готовність, розуміння, компетентнісний підхід, особистісно-діяльнісний підхід.

Стаття присвячена актуальній проблемі навчання студентів технічних спеціальностей роботі з іноземними науковими текстами. Описано компоненти психологічної готовності студентів до роботи з іноземними науковими текстами, які впливають на розуміння тексту. Представлено мету комплексу практичних занять, спрямовану на формування психологічної готовності студентів до роботи з іноземною науковою літературою; знання, уміння та досвід, які повинні сформуватися і продемонструвати студенти після закінчення занять. Спрогнозовані результати апробації майбутнього комплексу практичних занять.

Ключові слова: іноземні наукові тексти, психологічна готовність, розуміння, компетентнісний підхід, особистісно-діяльнісний підхід.

The article is devoted to the actual problem of teaching technical departments students to work with foreign scientific texts. The components of psychological readiness of students to work with foreign scientific texts that affect the understanding of the text are described. The author presents the objective of the Foreign Language for Specific Purposes lessons, aimed at creating a psychological readiness of students to the work of foreign science literature; knowledge, skills and experience that should be formed and developed these lessons. They predicted the results of testing these FLSP lessons.

Keywords: foreign science texts, psychological readiness, understanding, competency building approach, learner-centred approach.

Постановка проблеми. Вивчення іноземних мов професійного спрямування є важливим елементом фахової підготовки студентів технічних спеціальностей, яка неможлива без опрацювання іноземної наукової літератури. Однак, досвід роботи зі студентами показує, що протягом їхнього навчання у ВНЗ у більшості відсутня мотивація до вивчення іноземної мови та до читання наукової літератури зокрема, деякі студенти відчують утруднення під час опрацювання фахової літератури іноземною мовою.

На жаль, сучасні умови та методики викладання іноземних мов професійного спрямування не враховують індивідуальні психологічні особливості студентів, які лежать в основі формування психологічної готовності студентів до роботи з іноземними науковими текстами, що призводить до втрати мотивації та бажання вдосконалювати свої знання та навички.

Мета статті полягає у теоретичному дослідженні особливостей формування психологічної готовності студентів технічних факультетів до роботи з іноземними науковими текстами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що когнітивний аспект процесу читання рідною та іноземними мовами глибоко вивчається зарубіжними та вітчизняними психологами та методистами. Процес читання та розуміння тексту є об'єктом дослідження багатьох наук: педагогіки, психології, психолінгвістики, лінгвістики, філологічної герменевтики. Проблему читання та розуміння досліджували російські науковці – Г.І. Богін, А.А. Брудний, Л.П. Доблаєв, Т.М. Дрідзе, М.І. Жинкін, З.І. Кличнікова, І.Ф. Неволін, О.О. Леонтьєв. Теоретичними та практичними розробками психології читання текстів, у тому числі іноземних, займалися В.О. Артемов, Б.В. Беляєв, Л.С. Виготський, І.О. Зимняя, Л.В. Ширінкіна, Т.В. Дроздова, Р.М. Фрумкіна, що свідчить про надзвичайний інтерес до цієї проблеми.

В Україні науковий доробок з проблеми розуміння текстів різних жанрів склали роботи А.В. Антонова, Н.О. Михальчук, С.І.Бондар, Н.В. Чепелевої. Теоретичні основи навчання роботі з іноземними текстами розглядали у своїх працях Н. І. Аверкіна, В.Д. Борщовецька, О.І. Вельчева, А.І. Мельник, Т. Н. Мініна, В.В. Шмідт та інші. Питання психології розуміння наукового тексту досліджували Л.П. Доблаєв, О.М. Корніяка, В.Г. Андросюк, Н.В. Чепелева, О.Ю. Крутських, Н.А. Буре, М. В. Бистрих та ін.

Однак, слід відмітити, що процес роботи з текстом важливо розглядати не лише з точки зору його сприймання та розуміння. Не менш значущими, на нашу думку, є мотиваційний, особистісний компоненти, які входять у структуру поняття «психологічної готовності до діяльності». А робота з іноземним науковим текстом (у тому числі і читання) є когнітивно-ментальною діяльністю.

Різні аспекти психологічної готовності були предметом дослідження багатьох психологів. Вчені досліджували такі види психологічної готовності як мотиваційна, морально-психологічна, професійна, професійно-педагогічна, тощо. В основному психологи зосереджували свою увагу на особливостях психологічної готовності студентів до професійної діяльності (Н. О. Антонова, О. О. Глушко, Т. М. Канівець, Т. Б. Крюкова, І. Г. Прокопенко та ін.), до педагогічної діяльності (І.В. Болотнікова, К.М. Дурай-Новакова, В.О. Моляко, О. В. Соловійова).

Нажаль, особливості формування психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами та його аспектів є менш вивченими, а саме – психологічна готовність старшокласників до оволодіння іноземними мовами (О. А. Чиханцова); психологічна готовність студентів до ділового спілкування іноземними мовами (С. М. Бучацька, М. І. Томчук) та старшокласників – до писемного мовлення (І. І. Карабаєва). Формування готовності школярів до розуміння тексту досліджувала у своїй дисертаційній роботі науковець з Росії О. В. Бурдюгова. Тому ми вважаємо доцільним дослідити особливості формування психологічної готовності студентів до такого важливого виду діяльності, як робота з іншомовними науковими текстами.

Викладення основного матеріалу. Перш за все слід сказати, що під поняттям «робота з іншомовним науковим текстом» ми маємо на увазі складний когнітивно-ментальний процес, який складається з таких етапів як читання, сприймання та розуміння тексту. В залежності від поставленого завдання (наприклад, при перекладі тексту, написання анотації іноземною мовою, тощо) можна додати процеси створення вторинного тексту, його аналіз та оцінка.

За традиційним підходом до навчання студентів роботі з іншомовними текстами, у тому числі і науковими, викладач вчить читати текст та перекладати його. Наш підхід передбачає, що студент сам має вибрати собі текст для опрацювання (за рівнем складності, за фаховою специфікою тощо), зрозуміти його, при цьому не перекладаючи його, та використати зміст прочитаного для написання анотації, реферату, і т.п., беручи з тексту найважливішу інформацію.

Тому задача викладача іноземної мови професійного спрямування полягає не лише у тому, щоб навчити розуміти науковий текст іноземною мовою, але, перш за все, зацікавити студента, мотивувати його до роботи з іншомовним науковим текстом.

У структурі психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами психологи виділяють основні компоненти: мотиваційний, когнітивний, пізнавальний, емоційно-вольовний, психофізіологічний.

Наша модель формування психологічної готовності до роботи з іншомовними науковими текстами, базується на двох підходах: особистісно-діяльнісному (в основі якого – особистість студента і його індивідуальні психологічні особливості) та компетентнісному (важливими складовими якого є фахова та мовна компетенції). Відповідно до першого підходу, сформувати належний рівень готовності до роботи з іншомовними текстами можна лише у діяльності та з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей студентів.

Згідно Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392, компетентнісний підхід – спрямований на загально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, навчально-предметна і предметна (галузева) компетентності; компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини [4].

Фахова компетенція є сукупністю знань, навичок, умінь та здатністю особистості адекватно, самостійно вирішувати завдання, пов'язані з професійною діяльністю, в межах якої формується розуміння специфічної фахової постановки питання, усвідомлення міжпредметних зв'язків [5, с.22].

Лінгвістична (мовна) компетенція відображає здатність студента практично користуватися мовною системою відповідно до норм конкретної мови і культури, вона містить фонетичну, граматичну, лексичну та семантичну компетенції. Формування фахової та лінгвістичної компетенцій являється невід'ємною умовою підготовки студентів-майбутніх конкурентоспроможних фахівців.

На наш погляд, структура моделі формування психологічної готовності до роботи з іншомовними науковими текстами включає такі компоненти (готовності):

1. когнітивний,
2. операційний,
3. мотиваційний,
4. особистісний.

Когнітивний компонент представляє собою систему знань студента з іноземної мови (словниковий запас, знання граматики, фонетики), передбачає накопичення студентами великих знань про світ, про культуру, визначення себе та свою діяльність в них; знань: сутність готовності до розуміння тексту, способів її формування, значущості даної якості у становленні цілісної особистості; типів труднощів (бар'єрів) розуміння тексту [6, с. 87].

Операційний компонент характеризується системою мовленнєвих навичок та умінь, здатністю реалізовувати отримані мовні знання під час читання фахової літератури іноземною мовою для створення вторинного тексту анотації до прочитаної статті, реферату, обговорення тощо.

Мотиваційна готовність є однією з найважливіших у структурі психологічної готовності студентів до роботи з іншомовними науковими текстами та і психологічної готовності взагалі, це система взаємопов'язаних мотивів, які спонукають студентів до вивчення іноземних мов та до читання спеціальної літератури іноземною мовою.

Особистісний компонент психологічної готовності до роботи з текстом ми характеризуємо як комплекс особистісних психологічних характеристик студента (його характер, темперамент, тип інтелекту, рівень розвитку пам'яті, уяви та інше).

Утруднення під час роботи з іншомовними науковими текстами виникають через когнітивні чинники (недостатність вихідних знань, на яких побудована інформаційна модель; несистематичність, уривчастість знань, включених в інформаційну модель, що перешкоджає інтеграції в цю модель нового повідомлення як змістового цілого), діяльнісного (недостатність функцій механізмів синтетико-аналітичної обробки повідомлень) та мотиваційні чинники (недостатні мотивація та вольові зусилля до розуміння змісту повідомлення) [1, с. 35].

У подальшому ми плануємо використати дану модель формування психологічної готовності

студентів до роботи з іноземними науковими текстами у створенні комплексу практичних занять, яке складатиметься з навчальних завдань та вправ, направлених на удосконалення навичок та вмінь читання іноземною мовою; бесід та тренінгів, метою яких є створення позитивної мотивації до вивчення іноземних мов та зокрема до роботи з іноземними науковими текстами.

Метою нашого комплексу практичних занять ми передбачаємо формування у студентів-майбутніх фахівців таких компетенцій:

- соціально-особистісної – уміння сприймати та розуміти надану інформацію та застосовувати її у професійній діяльності;
- загально-наукової – уміння володіти основними науковими термінами та поняттями на рівні відтворення, тлумачення й використання у професійній діяльності;
- інструментальної – уміння планувати й організувати пошук інформації у різних джерелах,
- мовної (граматична, лексична) – здатність користуватися граматичними ресурсами іноземної мови, володіти високим рівнем граматичної правильності та здатність використовувати мовний словниковий запас;
- соціокультурної (предметна) – уміння оперувати сукупністю фонових знань, що стосуються певних галузей науки і техніки.

здатностей:

- здійснювати пошук іноземних текстів з фаху у друкованих та інтернет-джерелах, відповідно до спеціальності та рівня володіння іноземною мовою студента;

- розуміти складні за своєю структурою та лексико-граматичними ознаками і різні за об'ємом іноземні наукові тексти;
- використовувати отриману з іноземних наукових текстів для написання анотацій, рефератів, тощо.

Згідно з вимогами програми навчальної дисципліни студенти після засвоєння кредитного модуля мають продемонструвати такі результати навчання:

Знання:

- лінгвістичних та комунікативно-прагматичних особливостей письмових та усних фахових текстів;

- лексичного та граматичного матеріалу у обсязі, який дозволяє забезпечити ефективне функціонування у рецептивних та продуктивних письмових видах мовленнєвої діяльності;
- стратегій автоінформування та планування, що передбачають спостереження за власними механізмами навчання для усвідомлення найефективніших способів використання власних ресурсів у процесі формування іноземної компетенції;

уміння:

- самостійно знаходити науковий текст іноземною мовою, що вони вивчають,
- розуміти в деталях розгорнуті, складні тексти за фахом,
- працювати зі складними та значними за обсягом текстами з метою пошуку та відтворення конкретної заданої інформації,
- використовувати отриману з прочитаного тексту інформацію для написання анотацій, рефератів, курсових та дипломних робіт як рідною так і іноземною мовами.

Досвід:

- роботи з автентичними письмовими текстами наукової тематики,
- планування та організації пошуку інформації іноземною мовою у джерелах різних видів, узагальнення довгих складних текстів та передачі інформації як у писемному так і усному мовленні,
- використання допоміжних джерел для пошуку та аналізу необхідної інформації (словників, лексиконів, енциклопедій, актуальних аналітичних статей), а також інформаційно-пошукових систем в процесі реалізації поставлених завдань.

Результатом апробації комплексу практичних занять ми вбачаємо:

- підвищення рівня знань, покращення навичок роботи з іноземним науковим текстом; подолання когнітивних та інших утруднень протягом читання (когнітивна та діяльнісна готовність);
- усвідомлення значення вивчення іноземних мов та опрацювання іноземної наукової літератури у фаховій підготовці (мотиваційна готовність);
- розвиток наполегливості, зосередженості у роботі з іноземними науковими текстами, розвиток впевненості у своїх силах і знаннях, подолання негативних станів (емоційно-вольова готовність).

Висновки. Проблема психологічної готовності студентів-майбутніх фахівців до роботи з іноземними науковими текстами є малодослідженою у галузі педагогічної психології та є надзвичайно актуальною та важливою. Протягом навчання студентів технічних спеціальностей завданням викладача іноземної мови професійного спрямування є формування психологічної готовності студентів до роботи з іноземними науковими текстами, яка включає когнітивну, операційну, мотиваційну та особистісну складові. Наша чотирикомпонентна модель формування психологічної готовності студентів до роботи з іноземними науковими текстами повинна у майбутньому лягти в основу комплексу практичних занять, який би підвищив ефективність читання іноземної фахової літератури.

Література

1. Антонов А. В. Сприймання та розуміння тексту / Антонов Анатолій Васильович. – К.: Знання, 1977. – 48 с.
2. Бурдюгова О.В. Формирование готовности школьника к пониманию текста : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ольга Васильевна Бурдюгова. – Оренбург, 2006.- 202 с.
3. Бучацька С. М. Формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами: авторефер. дис.. на канд. псих. наук / Бучацька Світлана Михайлівна. – Хмельницький: 2009. – 20 с.

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#n9. – Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

5. Жданова Н. С. Зміст і структура навчально-методичного комплексу з німецької мови для майбутніх менеджерів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Жданова Наталія Сергіївна. – К., 2008 – 344 с.

6. Томчук М. І. Психологічна готовність майбутніх фахівців до ділового спілкування іноземними мовами : монографія / М. І. Томчук, С. М. Бучацька; Вінниц. обл. ін-т післядипл. освіти пед. працівників. – Вінниця : Вінниц. газета, 2010. - 225 с.

7. Чиханцова О.А. Психологічна готовність старшокласників до оволодіння іноземними мовами у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Чиханцова Олена Анатоліївна ; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2014. - 20 с.

Literatura

1. Antonov A. V. Spriymannya ta rozuminnya tekstu / Antonov Anatoliy Vasilovich. – K.: Znannya, 1977. – 48 s.

2. Burdyugova O.V. Formirovanie gotovnosti shkolnika k ponimaniyu teksta : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Olga Vasilevna Burdyugova. – Orenburg, 2006.- 202 s.

3. Buchatska S. M. Formuvannya psihologichnoyi gotovnosti studentiv do dilovogo spilkuvannya inozemnimi movami: avtorefer. dis.. na kand. psih. nauk / Buchatska Svitlana Mihaylivna. – Hmelnitkiy: 2009. – 20 s.

4. Derzhavniy standart bazovoyi i povnoyi zagalnoyi serednoyi osviti [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : URL : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p#n9. – Pro zatverdzhennya Derzhavnogo standartu bazovoyi i povnoyi zagalnoyi serednoyi osviti.

5. Zhdanova N. S. Zmist i struktura navchalno-metodichnogo kompleksu z nimetskoji movi dlya maybutnih menedzheriv : dis.... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Zhdanova Nataliya Sergiyivna. – K., 2008 – 344 s.

6. Tomchuk M. I. Psihologichna gotovnist maybutnih fahivtsiv do dilovogo spilkuvannya inozemnimi movami : monografiya / M. I. Tomchuk, S. M. Buchatska; Vinnits. obl. In-t pislyadipl. osviti ped. pratsivnikiv. – Vinnitsya : Vinnits. gazeta, 2010. - 225 s.

7. Chihantsova O.A. Psihologichna gotovnist starshoklasnikiv do ovobodinnya inozemnimi movami u vischomu navchalnomu zakladi: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Chihantsova Olena Anatoliyivna ; Derzh. zakl. „Pivdenoukr. nats. ped. un-t Im. K. D. Ushinskogo”. – Odesa, 2014. - 20 s.